

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.71

*Л. Г. Бригінська,
здобувач, Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів*

МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

*L. G. Bryhinska,
researcher, Chernihiv State institute for economics and management, Chernihiv city*

MACROECONOMIC IMPROVEMENT MEASURES IN RESOURCE PROVISION FOR BANKING ACTIVITY IN UKRAINE

У статті виокремлено істотні проблеми ресурсного забезпечення банківської діяльності: гострий дефіцит довгострокових ресурсів, недостатній розвиток механізмів коротко- і середньострокового рефінансування, відставання в розвитку законодавчої бази, надмірний адміністративний тягар, слабкість механізмів захисту фінансового суверенітету, неоптимальна продуктова і географічна диверсифікація активів банків тощо. Автором запропоновано перспективні напрями удосконалення ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні на макроекономічному рівні: введення в оборот некапіталізованих елементів національного багатства; залучення до внутрішнього фінансового обороту довгострокових заощаджень населення; створення умов рівноправного доступу до ресурсів малих і середніх регіональних банків; активізація процесів міжгалузевого перетікання ресурсів; організація міжбанківського ринку в системі багатоканальної алокації ресурсів усередині банківського сектора; зміцнення зовнішньо-національного ресурсного забезпечення вітчизняних банківських установ тощо.

The article singles out significant problems in resource provision for banking activity: an acute shortage of long-term resources, insufficient development of mechanisms for short- and medium-term refinancing, lag in the development of the legal framework, excessive administrative burden, the weakness of mechanisms for the protection of the financial sovereignty, a not optimal product and geographical diversification of banks' assets. The author gives promising measures for improving resource provision for banking activities in Ukraine at the macroeconomic level: the introduction into circulation of non-capitalized elements of national wealth, attraction into the domestic financial turnover of long-term population's savings, creation of equal access conditions to resources for small and medium-sized regional banks, activation of cross-sectoral flow of resources, organization of interbank market for multichannel allocation of resources within the banking sector; strengthening of external national resource provision for domestic banking institutions, etc.

Ключові слова: банк, забезпечення, заощадження, рефінансування, ресурс.

Keywords: bank, security, savings, refinance, resources.

Постановка проблеми. Вітчизняний банківський сектор є ключовим провайдером короткострокових ресурсів, що робить нинішню модель ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні неадекватною потребам економіки. Серед істотних проблем ресурсного забезпечення банківської діяльності: гострий дефіцит довгострокових ресурсів, недостатній розвиток механізмів коротко- і середньострокового рефінансування, відставання в розвитку законодавчої бази, надмірний адміністративний тягар, слабкість механізмів захисту фінансового суверенітету, неоптимальна продуктова і географічна диверсифікація активів банків тощо. Удосконалення ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні обумовлює пошук та реалізацію нових стратегічних підходів, і в першу чергу на макроекономічному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ресурсного забезпечення банківської діяльності розглядалися як відомими зарубіжними вченими, серед яких: А. Сміт [1], Дж. С. Мілль [2], А. Маршал [3], П. Роуз [4] та ін., так і вітчизняними вченими, серед яких: М. Олексієнко [5], А. Дзюблук [6], А. Мороз [7], Савлук М. [7], Пуховкіна М. [7], Ж. Довгань [8], А. Кириченко [9], Гіленко І. [9], Ятченко А [9], А. Вожжов [10] та ін. У зв'язку зі зміною парадигми розвитку сучасного фінансового середовища процеси ресурсного забезпечення банківської діяльності потребують не лише встановлення чітких механізмів на рівні окремих фінансово-кредитних установ, але і розробки нової макроекономічної концепції їх удосконалення.

Мета дослідження. Оцінка сучасних аспектів та розробка макроекономічних напрямів удосконалення ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка проблем ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні дозволила виокремити перспективні макроекономічні напрями удосконалення цього процесу: збільшення потужності банківського сектора через введення в оборот некапіталізованих елементів національного багатства; стимулювання накопичення населенням довгострокових заощаджень і їх залучення до внутрішнього фінансового обороту; рівноправний доступ до ресурсів малих і середніх регіональних банків, необхідний для їх успішного розвитку; активізація процесів міжгалузевого перетікання ресурсів, яке здатне підвищити ресурсне забезпечення банківського сектора; організація міжбанківського ринку в системі багатоканальної алокації ресурсів усередині банківського сектора; зміцнення зовнішньо-національного ресурсного забезпечення вітчизняних банківських установ.

Введення в оборот некапіталізованих елементів національного багатства, а саме: основних фондів, землі, надр, нерухомості, нематеріальних активів (патенти, авторські права) дозволить збільшити потужність банківського сектора. З одного боку, капіталізація дозволить значно збільшити активи банківського сектора без катастрофічного зростання кредитних ризиків. З іншого - гроші, емітовані для операцій з капіталізованими активами, можуть виступати як джерела пасивів банків, а самі активи – як частина їх власного капіталу. Для формування механізму капіталізації активів необхідно створити ефективні правові інститути захисту власності, передбачити систему обмежень, здатну унеможливити загрозу переходу стратегічно важливих активів у власність нерезидентів. На наш погляд це можуть бути довгострокові орендні права замість прав повної власності розпорядження, різні параметри використання активів, можливостей їх відчуження на користь іноземних осіб тощо.

Одним із ключових напрямів ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні повинні стати заощадження домогосподарств. Для цього необхідно створити систему стимулів для населення в частині їх довгострокових заощаджень і залучення до внутрішнього ресурсного потенціалу банків. Високі інфляційні

очікування населення, висока споживча мотивація сприяли тому, що заощадження вітчизняних домогосподарств носять короткостроковий характер і не можуть служити базою для видачі довгострокових інвестиційних кредитів. Окрім макроекономічної стабільності, для цього необхідно створити спеціальну систему заходів, які б стимулювали створення та інвестування довгострокових заощаджень населення, а саме:

- розширення спектру доступних малоризикових інвестиційних інструментів, наприклад житлових накопичувальних внесків з підвищеними страховими гарантіями;
- популяризація ощадних сертифікатів, які можуть виступати адекватною заміною безвідзвним внескам;
- підвищення фінансової грамотності населення, без чого всі інші заходи можуть виявитися малоефективними;
- уповільнення переходу частини населення до кредитної та споживацької моделі поведінки шляхом обмеження беззаставного кредитування фізичних осіб за допомогою підвищених нормативів резервування і введення жорстких вимог до системи ризик-менеджменту банків, які активно працюють з фізичними особами тощо.

Важливим напрямом ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні може стати формування умов рівноправного доступу до ресурсів малих і середніх регіональних банків. Загальновідомо, що регіональні банки здатні демонструвати вищу ефективність і соціальну відповідальність, ніж філії банків. Проте в існуючих умовах вони вимушені підтримувати підвищений рівень ліквідності, що знижує їх конкурентоспроможність. Механізм забезпечення рівноправного доступу до ресурсів для усіх груп банків передбачає:

- формування спеціальних інститутів, що займатимуться наданням ресурсів регіональним банкам ;
- державна підтримка регіональних банків шляхом викупу державою чи державними банками боргових цінних паперів цих інститутів;
- створення додаткових схем примусового перерозподілу банківської ліквідності в межах банківського сектора (обов'язковий викуп крупними банками облігаційних позик малих банків; укладання довгострокових угод про викуп великими банками частини кредитних портфелів малих банків тощо);
- надання місцевим органам влади більшої свободи у використанні механізмів підтримки місцевих банків як за допомогою розширення джерел фінансування ресурсного забезпечення, так і шляхом участі у розподілі кредитних ризиків;
- надання малим і середнім банкам можливостей виконувати роль провайдерів розміщення державних ресурсів в регіонах тощо.

Проблеми структурного реформування економіки та ресурсного забезпечення банківської діяльності можуть бути подолані за рахунок ефективного алокації ресурсів за посередництва могутнього банківського сектора. В сучасних умовах в Україні міжгалузєва алокація ресурсів є малорозвинена і малоефективна. Вітчизняний банківський сектор забезпечує лише 9-10% інвестиційних потреб економіки [11], що сприяє збереженню сировинної спрямованості економіки.

Слід зазначити, що нині на міжбанківському ринку України склалися певні взаємозв'язки: великі банки працюють з великими, середні працюють в основному з середніми банками. При цьому існує поділ потенційних банківських партнерів на дві групи: нових партнерів, операції з якими здійснюються на організованому міжбанківському ринку за конкурентними заявками банків, та перевірених партнерів, операції з якими носять позабіржовий характер. Така система стосунків перешкоджає перетіканню сформованої надмірної ліквідності до невеликих банків.

Організований міжбанківський ринок – тільки один з каналів перетікання ресурсів усередині банківського сектора. Повноцінна ж система банківського рефінансування може бути доповнена такими сучасними інструментами як: синдикуване міжбанківське кредитування, викуп облігаційних випусків, кредитних портфелів і застав тощо.

Узагальнені пропозиції щодо вдосконалення інструментів рефінансування банків представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.
Запропоновані заходи щодо вдосконалення інструментів рефінансування банків*

Інструмент	Обмеження	Можливі заходи
Кредитування під заставу цінних паперів	Забезпечення - папери з ломбардного списку	Розширення ломбардного списку за рахунок включення в нього іпотечних цінних паперів
Внутрішньоденний кредит	У межах встановленого ліміту кредитування	Збільшення лімітів
Кредитування під заставу векселів, прав вимоги по кредитних договорах	Вимоги до фінансової стійкості векселедавця/позичальника, поручительство	Акредитація рейтингових агентств, що оцінюють кредитоспроможність векселедавця/позичальника
Операції валютного свопу	Мінімальна сума операції на позабіржовому ринку	Розширення списку валют за рахунок валют торгових партнерів, зниження ставки
Кредити овернайт	Ставка рефінансування у розмірі непогашеного внутрішньоденного кредиту	Збільшення лімітів по внутрішньоденному кредитуванню
Кредитування під заставу неринкових активів	Вимоги до фінансової стійкості банку-позичальника	Формалізація процедури надання «інших кредитів»
Беззаставне кредитування	Відсутні	Створення відповідного механізму

*Джерело: складено автором

Вищезазначені заходи можуть бути ефективні лише в поєднанні з монетарними важелями: політикою рефінансування, політикою обов'язкових резервів, політикою операцій на відкритому ринку тощо.

Механізм дострокового рефінансування банків, на наш погляд, може бути реалізований в трьох напрямках:

- рефінансування банківських валютних кредитів, наданих підприємствам на купівлю зарубіжних компаній або технологій;
- рефінансування банківських кредитів у гривнях, що спрямовані на заміщення валютних кредитів;
- рефінансування гривневих банківських кредитів, наданих підприємствам секторів, які генерують немонетарну інфляцію.

Перший напрямок рефінансування на відміну від прямого кредитування підприємств, що купують зарубіжні активи, надає державі можливість перекидати велику частину ризиків, пов'язаних з проектами, на банківську систему. У межах заміщення середньострокових кредитів зарубіжних банків на кредити вітчизняних банків із аналогічними умовами не виникає додаткового тиску на ціни, посилюється процес трансформації державних заощаджень, зміцнюється фінансовий суверенітет тощо.

Рефінансування гривневих банківських кредитів спрямованих в сектори підприємництва, що генерують немонетарну інфляцію може привести до зростання цін на ресурси та споживчі ціни. Саме тому ці ризики в системі кредитування фізичних осіб можуть бути нейтралізовані введенням жорстких вимог до оцінки таких позичальників і резервування коштів на можливі втрати. Наприклад, доступ до рефінансування в гривнях може бути відкритий тільки банкам, які добровільно встановили підвищені вимоги до первинного внеску при покупці товарів у кредит.

Вагомим напрямком активізації процесів ресурсного забезпечення банківської діяльності є створення єдиного механізму системи рефінансування, який дозволить фінансово стійкому банку отримувати будь-який вид кредитів під забезпечення будь-яких активів з «єдиного пулу забезпечення», що складається з «ринкових» і «неринкових» активів. Основними етапами створення такого механізму є:

- уніфікація інструментів рефінансування (кредитування) під забезпечення як ринкових, так і неринкових активів);
- формування «єдиного пулу забезпечення», що включає як ринкові, так і неринкові активи (векселі, права вимоги по кредитних договорах організацій, інше

майно).

Важливим напрямом ресурсного забезпечення банківської діяльності є зміцнення зовнішньо-національного ресурсного забезпечення вітчизняних банківських установ. Основними інструментами цього каналу є випуск та розміщення єврооблігацій (короткострокова емісія на грошовому ринку та довгострокова – на ринку капіталів), отримання довгострокових синдикованих кредитів та короткострокових кредитів від материнських структур тощо.

В активізації ресурсного забезпечення банківської діяльності важливу роль повинні відіграти синдиковані кредити, термін користування якими не перевищує двох років, а тому банківські установи в майбутньому можуть розраховувати на рефінансування цієї заборгованості. У зв'язку зі світовою фінансовою кризою отримання нового кредиту у 2008–2009 роках на зовнішньому ринку вітчизняними банками було проблематичним, а основним джерелом погашення раніше отриманих синдикованих кредитів став власний капітал банків та ресурси, залучені всередині країни. Із загальної суми отриманих синдикованих кредитів понад 60% припадає на ПАТ «Укрсоцбанк» (11,4%), ПАТ «Райффайзен банк «Аваль» (18,1%), ПАТ «УкрСиббанк» (10,4%), ПАТ «Укрексімбанк» (10,6%) [11]. В умовах світової фінансової кризи банківським установам, у статутному капіталі яких немає іноземного капіталу, доступ до фінансових ресурсів на зовнішньому ринку буде обмеженим, оскільки материнські структури в першу чергу вливатимуть кошти у власні дочірні установи. Здатність вітчизняних банків з іноземним капіталом відповідати за свої борги залежить від стійкості та характеру діяльності їх материнських компаній.

Отже, зовнішні джерела ресурсного забезпечення банківської діяльності створюють можливість залучення відносно дешевих та довгострокових фінансових ресурсів, гостру потребу у яких відчувають суб'єкти вітчизняної економіки у зв'язку з відсутністю довгострокових ресурсів всередині країни, сприяють підвищенню ліквідності банківського сектору шляхом збалансування активних та пасивних операцій за термінами і обсягами тощо. Попри зазначене співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями і зростання зовнішнього боргу банків є питанням, що потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Визначення оптимальних пропорцій між збільшенням національного та зовнішнього ресурсного потенціалу повинно стати вагомим елементом стратегії України. Адже не варто ігнорувати негативні наслідки, спричинені масовим виходом вітчизняних банківських установ та інших суб'єктів економіки на зовнішній фінансовий ринок з метою проведення запозичень. Особливо актуальним та ілюстративним для банківської системи України і вітчизняної економіки є цей аналіз в умовах світової фінансової кризи. Перед центральними банками країн світу, які активно користуються зовнішніми запозиченнями, у тому числі перед НБУ, постало завдання впорядкувати кредитну діяльність банківських установ, на реалізацію якої використовуються фінансові ресурси із-за меж країни. Для того, щоб економіка країни отримала очікуваний ефект від проведення банківськими установами зовнішніх запозичень, необхідно:

- встановити перелік напрямів, які доцільно фінансувати за рахунок зовнішніх запозичень, - у першу чергу це повинні бути інноваційні сфери економіки, промисловість, сільське господарство тощо;
- обмежити використання зовнішніх запозичень для кредитування роздрібного імпорту (придбання автомобілів, побутової техніки тощо), яке стимулює розвиток економік іноземних країн та збільшує зовнішній борг країни – позичальника;
- запустити науково обґрунтований механізм дотримання оптимального співвідношення між зовнішніми та внутрішніми джерелами фінансових ресурсів для кредитування економіки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Необхідність удосконалення існуючої моделі ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні обумовлена її неадекватністю потребам суспільно-економічного розвитку країни. На макроекономічному рівні перспективними напрямками удосконалення цього процесу можуть стати: введення в оборот некапіталізованих елементів національного багатства; залучення до внутрішнього фінансового обороту довгострокових заощаджень населення; створення умов рівноправного доступу до ресурсів малих і середніх регіональних банків; активізація процесів міжгалузевого перетікання ресурсів; організація міжбанківського ринку в системі багатоканальної алокації ресурсів усередині банківського сектора; зміцнення зовнішньо-національного ресурсного забезпечення вітчизняних банківських установ тощо.

Перспективами подальших досліджень є деталізація та логічна адаптація кожного із запропонованих напрямів ресурсного забезпечення банківської діяльності в Україні до стратегічних та тактичних умов розвитку країни.

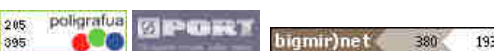
Література.

1. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй/ Адам Сміт; [під ред.Є.Литвин]. – К.: Port Royal, 2001. – 594 с.
2. Милль Дж. С. Основы политической экономии. Т. 1—3. М.: Прогресс, 1980—1981. — Ред.]
3. Маршалл А. Принципы экономической науки. В 3-х. т. М.: Прогресс, 1993. Т. I. 414 е.; Т. II. - 309 е.; Т. III. - 351 с.
4. Роуз П.С. Банковский менеджмент. Предоставление финансовых услуг / пер. с англ. / П.С. Роуз.– 2-е изд.– Москва : Дело, 1997.– 743 с.
5. Алексеенко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
6. Дзюблук О. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків/ Банківська справа – 2008. – №5, с.38–46.
7. Банківські операції: підруч. / А. М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. д-ра екон.наук, проф. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. -384 с.
8. Довгань Ж.М. Ресурси комерційного банку: формування та управління: Автореф. дис. кандидата економічних наук: 08.04.01/Київський національний університет ім.Т. Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
9. Кириченко О., Гіленко І., ЯтченкоА. Банківський менеджмент: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. –К. Основи, 2005.–671 с.
10. Вожзов А.П.«Процессы трансформации банковских ресурсов»/ Монография /. – Севастополь: СХТУ, 2006. – 339 с.
11. Официальный сайт НБУ [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua>.

References.

1. Smit A. (2001), *Dobrobut natsij*. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsij. [Wealth of Nations. The study of the nature and causes of wealth of the nation], Port Royal, Kyiv, Ukraine.
2. Mill, J.S. (1980 - 1981), *Osnovy politycheskoj ekonomyy*. [Principles of Political Economy], 1-3rd ed, Progress, Moscow, Russia.
3. Marshall, A. (1993), *Principy jekonomicheskoy nauki* [Principles of economics], 1-3rd ed, Progress, Moscow, Russia.
4. Rose, P.S. (1997), *Bankovskij menedzhment. Predostavlenie finansovyh uslug* [Bank management. Provision of financial services], 2nd ed, Delo, Moscow, Russia.
5. Alekseyenko, M.D. (2002), *Kapital banku: pytannia teorii i praktyky: Monohrafiia* [Bank capital: Theory and Practice: Monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Dzyublyuk, O. (2008), "Optimization of the formation of the resource base of commercial banks", *Bankivs'ka sprava*, vol. 5, pp.38-46.
7. Moroz, A. Savluk, M.I. and Puhovkina, M.F. (2000), *Bankivs'ki operatsii: pidruchnyk* [Banking transactions: textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.
8. Dougan, J.M. (2000) "Resources of commercial banks: the formation and administration" Ph.D. Thesis, Finance, monetary circulation and credit, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
9. Kirichenko, A. Gilenko, I. and Yatchenko, A. (2005), *Bankivs'kyj menedzhment: Navchal'nyj posibnyk dlia vyschych navchal'nykh zakladiv* [Banking Management: Textbook for high schools], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
10. Vozhzhov, A.P. (2006), *Processy transformacii bankovskih resursov: Monografija* [Transformation Processes by the bank resources: Monograph], SNTU, Sevastopol, Ukraine.
11. The official site of the National Bank (2014), available at: <http://www.bank.gov.ua>, (Accessed 10 February 2014).

Стаття надійшла до редакції 15.02.2014р.

ТОВ "ДКС Центр"